

subjektivnosti — unekoliko i krenuli. Međutim, učinilo nam se da je preciznije pokazati Vinaverov odnos prema socijalnoj literaturi na onome na čemu je on htio da ga pokaže.¹³ Sa socijalnom literaturom Vinaver je polemisao sa visine: ne upuštajući se u raspravljanje o onome što su, po njemu, podrazumevaju. Uvhvativši nihov verski zanos¹⁴ i žrtvovanje današnjice (lepota se danas mora odbaciti da bi sutra pripadala svima) Vinaver najpre reaguje na to: oštro i načelno.¹⁵

Slavko Gordić¹⁶ je pisao o Vinaverovom odnosu prema socijalnoj literaturi — istina tu literaturu drugačije nazivajući — u okviru teksta *Vinaverova odbrana poezije*. Čini nam se da je to pravi kontekst. A i sam Vinaver u tekstu sa sličnim naslovom *Održana pesništva*, 1938. godine piše da je glavna stvar biti blizak stvarnosti svoje pesme i za poeziju traži jednu drugu oblast, i podvlači da »zakoni te oblasti jesu i zakoni njene realnosti«.

damir alter

- 1) Stanko Lasić: »Sukob na književnoj ljevici 1928-1952», *Liber*, Zagreb,
- 2) *Progres*, 2 i 22 IX, 17, 20 i 24 X 1920, I, 114, 116, 124, 126, 130.
- 3) *Politika*, 5. VII 1931, XXVIII, 8315.
- 4) *Vreme*, 11. II 1932, XII, 3632, str. 2.
- 5) *Vreme*, 7, 8 i 10. IV 1934, XIV, 4401.
- 6) Tu zapravo počinje razlaz između modernista i nadrealista a ne na nekom literarnom planu.
- 7) Lako je vidljiv Vinaverov stav netrpejljivosti i nepristajanja na polazišta Svetozara Markovića. Možda samo na ovom mestu treba napomenuti koliko je Svetozar Marković bio inspiriran sa teoretičare socijalne literature. I pored skromne bibliografske faktoografije o Svetozaru Markoviću — kako je to pokazao Slobodan Ž. Marković u tekstu »Socijalna književnost i Svetozar Marković« — »ideje, streljenja i delo »Svetozara Markovića su bili utkani u »književna shvatljana i delovanja« pisaca socijalne književnosti. Videti: »Svetozar Marković i srpska književnost«, uredili: Dimitrije Bučenov i Predrag Palavestra, *Nolit i Institut za književnost i umetnost*, Beograd, 1975. godine.
- 8) Pomenuti tekstovi su prvo bili objavljeni pod naslovima: »U održanu književnost!« i »U održanu naše književnost!« *Ideje*, 20. IV 1935, I, 23 i *Ideje*, 4. V 1935, I, 24), tek potom, u pre-djeljivanju, dobijaju drugačije naslove.
- 9) Pavle Zorić: »Stanislav Vinaver kao književni kritičar«, *Institut za književnost i umetnost*, Beograd, 1976.
- 10) *Vreme*, XII, 3683, 4. IV 1932, str. 2. Tekst je nastao povodom poznate polemike između Milana Bogdanovića i Miloša Crnjanskog u vezi sa »prodorom« strane knjige u izdanju *Nolita*.
- 11) Vinaver u varira teme koje je već čvrsto uobičio u tekstu »Živa umetnost i materijalizam«. A pomenuta »nova nauka« je istorijski materijalizam sa svojom materijalističkom dijalektičkom koja besprekorno funkcioniše. Tu besprekorno funkcionisanja Vinaver ironično podvlači: »Isto je tako i u Srednjem veku doktorima teologije bilo lako da svugde prokljuje jeres i raskol, — ako se samo sveta inkvizicija za to postara«.
- 12) *Nova smena*, 1938, I, broj 1, str. 3-5.
- 13) Preštampavajući 1938. godine u knjigu »Cardak ni na nebū ni na zemlji« (*Francusko-srpska knjižara A. M. Popović*, Beograd), tekst »Evolucija pesimizma« *Republika*, 9. XI 1920, IV, 213, o poeziji Vladislava Petkovića Disa, Vinaver je izostavio poslednju rečenicu koja glasi: »To je jedan revolucionaran pesimizam, tj. nezadovoljstvo vladajućim društvenim odnosima«. Verovatno se Vinaver, te 1938. godine klonio neželjenih konotacija.
- 14) U tekstu »Ikarov let« (XX vek, 1939, II, 4, str. 506-517) Vinaver beleži potresno svedočanstvo o tome što se događa kad umetnik sam napusti sebe i peva po nalogu partije. Reč je o Brehtu, Vinaveru koji razlikuje umetničku istinu od partijske, beleži kako u »partijskoj istini« kod Brehta nije bilo topline, kako se video shematisam i »zacerena dogma«. Po Vinaveru »protagon nikada nije tako bolan kao somobulist«. I dalje, imajući u vidu taj verski zanos, Vinaver veri istice: »nije opasnost da sekantni okruže umetnika, — on će ipak kroz svoja dela kazati ona što ima da kaže, nego je opasnost da umetnik sam postane sekant«.
- 15) I sada, ukoliko smo uspeli da pokažemo ostvarenost Vinaverovog odnosa prema socijalnoj literaturi, možemo da se vratimo na početak teksta i da kažemo da se u »Pantologiji« iz 1938. godine osećaju aluzije na socijalnu literaturu. Naime, u »Maturiskim pitanjima« odgovor na pitanje koje su četiri faze u srpskoj književnosti je nedvosmislen. Prvo je bio rat i u ratu doživljaj, potom dolazi literatura, pa feljton i na kraju nekulturna. Posle onoga što smo, nadamo se, pokazali ovoj četvrtoj fazi lako je prepoznati socijalnu književnost. U ovom tekstu, naravno, nismo tragali za Vinaverovim uopštavanjem i pojednostavljenjem situacije (na primer: idealizovano shvatnje odnosa društva prema književnosti u Sovjetskoj Rusiji), već najpre za njegovim dosledno sprovedenim stavom prema socijalnoj književnosti.
- 16) Slavko Gordić: »Slaganje vremena«, *Matica srpska*, Novi Sad, 1984.

dalje od vidjenog

jordan danilovski

GRANICA

*Nisam je prešao
Još je nisam
Hoću li moći — TAMO
Da se povučem
Pritajen, krišom da je gledam
Da je osmišljam, pritom
Nemajući ništa od cilja
Hoću li moći
Da izdržim taj napor
Odasvud i niotkud što ne vodi
Nikuda Ja u neredu
Nasuprot NJOJ, nasuprot sebi
Odavde, vidljiv još uvek Ja
JA — otrečan, beskrajno smrтан*

ZAPOČINJEM, DA

*Ni pre ni posle
SADA! Započinjem DA
O d b a c u e m
Zgusnuti govor
Posedujem retku svetlost
Što obnavlja i
R e g i s t r u j e
Ni pre ni posle
Sada nemam ogledalo
(DALJE OD VIĐENOG)
Da se vratim
Pre nego se prihvatom
Kao otvoreno more
Kao zid koji ruši
Sopstvenu ravnotežu
Bez odgovarajućeg otpora
Prodirem u VAN
Započinjem DA*

OPASNA ŽEĐ

*Nemoguće je! Pred nama
Gonjene od samih sebe
Množe se
Naše govorljive igre...
Samo se s naporom
Može odoleti
S naporom u strahu
Jer sve je moguće. Sve
Može u zenicama da sine
Mrak u sebi
Da se pretvori u žarić
U taman govor nad nama
U nedoba obeleženim
I za igru opasno žednim*

U VETRU

*Eto prvi put u vetrusu
Tvoja me pomisao zadržava
Preda mnogim kretanjima, čudni dodir
Što se ponavlja, a nikad isti
Utrčava napred, kao nazad
Da sam vraćen, raznet
Po sloganovima Taman, krik
što me obuzima ja sam, prigušeni
Uzbudeni krik Toga, NAPRED
Neko ide za mnogim, tvoja
Pomisao, čudni dodir, kretnju
Sve neko tako komplikuje, produžava
Ponavljam, me tamni slogovi
Ja ponavljam, kretnje u kojima nisam*

NOĆNA ČEŽNJA

*Noćna čežnja stiže
Gorka i ostra
Mili po jeziku
Surovo zgrčenom
U svojoj koži
Zamišljena prepreka
Ili nešto drugo
Ali nikako sam*

*Ne bih mogao biti
Odvojen od svega
Kad sam u ovakvom haosu
U-n-u-t-r-a-š-n-j-e
Duboko bačen
Opsednut svaci
Što se kreće
Nepovratno zagnjurem
U jednom istom vetrusu
Obojenom i zvučnom*

MOŽDA

*U tebi je, možda
Sve vidljivije
I krik
I TO i pre
I posle njega
I to što nedostaje
Da bi bilo glas
U tebi je, možda
Cilj pritisak
Koji te proganja
I vrača
NAZAD, uvek
U svom telu
Možda je
Tebe tesno
U sopstvenom dahu
Pretesno možda
Čim kričiš
Izvan reči*

ZEMLJA ZEMLJA ZEMLJA

*U tvoje oko zagledan
Oko sam, odsaj i lik
Zašao u dubine
Površina sam po kojoj
Jure moje noge
Tamo gde blješte vjero
Tačke što me sjedinjuju
ZEMLJA ZEMLJA ZEMLJA
Okrugli oblik i pokrivač tvoj
Na mojim očima Ja sam*

OBMANA

*U ustima umire oblik
Ne govor već krik
Koji me menja tako krotkog
I namah bez milosti
Vidim u sebi diva
U citavog sebe
Očekujem unutrašnji bljesak
Znak za napred
Napred za znak
Potpunu promenu
IZĐAJU — OBMANU
Isparavam u drugi
Nepoznati lik*

ZAVODLJIVA PESMA

*Ti i ja
Glasovi unazad
Unapred pokrenuti
Dva tela dve
Noćne reči
Nad prazninom
Dve praznine u njoj
Dve beline kroz belinu
Ka sebi ustremljene
Dva odsustva
I prisustva dva
Odsutnosti
Dve prolaznosti
Sadašnjosti dve
U budućnosti
Divota jedna
Zavodljiva*

S makedonskog: Risto Vasilevski